

JUN. A. 70. 656

DS-

INSEMNAȚI ISTORICE ȘI LITERARE

ADUNATE

DIN BIBLIOTECI ȘI ARCHIVE GALIȚIENE

ÎN VARA ANULUI 1885.

RELAȚIUNE PRESENTATĂ ACADEMIEI ROMÂNE

B112916

DE

Prof. I. BIANU

Bibliotecarul Academiei Române.

Extrasu din Analele Academiei Române, Seria II, Tom. VIII, Sect. I.

BUCURESCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMANE (LABORATORII ROMANI)
No. 42, STRADA COLTEI, No. 42.

1886.

Domnule Președinte,

In luna lui Augustă 1686 regele Poloniei Ioanu Sobieski, conformă intelegerilor luate cu Papa și cu Împăratul, a intrat în Moldova cu o puternică armată spre a începe o campanie mare în contra oștirilor Turcesc și Tatăresc. Greutățile de totu felul, în mare parte neprevăzute, au silit pe gloriosul rege polon să intorce fără nici o ispravă în țera lui, după o petrecere în Moldova nici chiar de trei luni. Dimpună cu dinsul a părăsit Moldova și a plecat în Polonia și Mitropolitul țerei Dosoftei, ducându cu sine archiva cu toate odorele Mitropoliei precum și moștele S-tului Ioan cel nou numit și S tulu Ioan de la Suciava. Această faptă istorică este foarte cunoscută; despre elă vorbesc cronicarii moldoveni Nicolae Costin (Letop. II, 40 sqq. ed. 1845), Ioanu Neculcea (ibid. p. 257), Dimitrie Cantemir (Ist. Imp. ottom. trad. Hodosiu, Bucuresc 1878, II, 541 sqq.) și alții contemporani. Părerile lor sunt foarte deosebite și chiar contradictorii în ceea ce privește motivele plecării lui Dosoftei și modul cum elă și-a părăsit țera. Unii spun că a plecat de bunăvoie, alții, mai cu seamă Dimitrie Cantemir, dică că a fost ridicat cu forță de omenei lui Sobieski, torturat și dus ca prins în Polonia. Părerile acestea au fost adunate în timpul din urmă cu multă diligență și discutate într-un studiu foarte prețios asupra vieții și activității Mitropolitului Dosoftei, care se publică în «Candela» de la Cernăuți No. 2 și următorii din 1885.)

Asupra acestui punct noi aducem aci povestirea unui martor,

asa dicendū ocularū, la cele petrecute în numita campanie. Povestirea acésta este, pe câtă scimă, încă necunoscută prin tiparū. În *Teka Naruszewicza* pe anii 1685—1687 (Mss. No. 181, în biblioteca Czartoryski în Cracovia) se află copiate părți din relațiunea făcută de Stanislaŭ de Brzezie Woienski. Copia este făcută după MSS. 266 din biblioteca Corsiniană din Roma. Relațiunea este intitulată : «Compendiosa e veridica Relazione di quanto ha operato nella scorsa campagna l'armata del Rè di Polonia aprò della Santa Lega contro quella de' Turchi e Tartari nella Podolia, Scritta dall' Ill-mo e Reverendiss. Monsignor Stanislao a Brzezie Woienski, Vescovo di Kamieniec. All' Illustrissimo Signor Giovanni Carlo Matesilani Residente della Sacra Maestà del Rè di Polonia, dedicata... etc.» Aceasta este titlul general alu relațiunii; ea este în volumul lui Naruszewicz alu 61-lea documentu. Pentru noi are interesă a două relațiune care se află în același volum la No. 102, și este intitulată : «Relazione seconda dell' armata polacca dalli 18 Agosto vicino Iassi nella Moldavia sino alli 4 Ottobre 1686.» Această relațiune portă data la sfârșitul : «dal campo Regio vicino Iassi 4 Ottobre 1686.» Extragemu următoarele două alineate : Nella Città di Iassi è insorto (dicono) accidentalmente un' incendio, che hà incenerito gran parte di quella città con le superbe chiese Rutene ed altri edifizj, mà li più sensati stimano, che l'incendio sudetto sia seguito ad instigazione de' nemici, per aver ricevuto con tanto applauso in essa città il nostro Rè, e singolarmente il Patriarca Ruteno, avvendolo incontrato, come si scrisse, Pontificalmente vestito accompagnato da 200 preti di quella nazione.

«Risolutosi dunque la Maestà del Rè, per li motivi accennati di ritornare con tutta l'Armata à Iassi, e di là piegare verso Sniatino, considerando l'impossibilità di poter, dopo si grande incendio, fortificare Iassi, come città tutta aperta col castello smaltellato, ordinò di levar il Presidio postovi prima, e condurlo seco. Il Patriarca Greco con gran moltitudine di quei cittadini, hanno volontariamente abbandonate le proprie case, e si portano in Polonia.»

Este fără îndoială că «Patriarca Ruteno» și «Patriarca Greco,» despre care vorbesc Relațiunea, este Mitropolitul Moldovei Dosoftei. Aceste aliniate estrase din Relațiunea Episcopului de Camenița sunt diametral opuse cu cele ce povestesc Cantemir despre acestu fapt.

Mitropolitul Dosoftei a mersu cu tōte odorele luate cu sine la Zolkiew, cum spune și Neculcea: «la unu târgu a Craiulu Sobieski anume Jolkfa.» În acestu orășel, care se află la o depărtare de 29 kilometri spre miadă-nópte de la Lemberg, se află unu castel alu Regelui Sobieski și o mănăstire de Basilitan. Dosoftei a statu aici vro săse anu cu speranța de a se puté întorce în Moldova. Elu nu s'a mai intorsu însă, ci a trecutu în Rusia, lăsându în Zolkiew pote totu ce dusese cu dinsul. Prețiōsele odore și colecțiun duse de dinsul aū rēmasu la Zolkiew, și-deabia în timpul domniei Imperatului Iosif II, după încorporarea Bucovinei la Austria, s'a ridicatul din mănăstirea Basilitanilor moștele S-tulu Ioanu și s'aū dusu la Suciava. Repețitele cereri ale Moldovenilor de a li se restitui totu ce dusese Dosoftei la Zolkiew aū rēmasu fără rezultat. (A se vedé datele adunate în «Candela» pe 1885 p. 406 sqq.). Nu se mai avea încă nici o scire despre archiva mitropoliei și despre odorele duse de Dosoftei la Zolkiew.

Cam în același timp, pe când s'aū strămutatul moștele S-tulu Ioanu la Suciava, adecă la 1783, s'a făcutu unu inventarul oficialu alu documentelor cari rēmăseseră de la Dosoftei la Zolkiew. Castelul lui Sobieski din acestu orașu devenise pe la 1740 proprietatea familiei Radziwil și în a loru stăpânire aū trecutu și documentele Mitropoliei de Suciava; și aşa la 1783, când s'a făcutu inventariul, ele se aflau în archivul acestei familii principesci. Acest inventar este intitulat: «Innhalt deren sämmlich im Fürst-Radziwilli-schen Archivo zu Zulkiew vorgefundenen, die Suczawaer Metropolie betreffenden Urkunden,» și este făcutu și subscrisu de «Ioanu «Anastasiu Manowarda, c. r. casieru alu orașului Lemberg.» Inventariul rēmăsese și elu necunoscutu până în anul trecutu, când s'a tipăritu în revista «Candela» de la Cernăuți (No. 9 de la Septembrie 1884 până la No. 2 din 1885) de cără D-lu Gheorghe Pop-

vică în mânilor căruia se află o copie completă. Un extrasu sărătate necompletă din acestu inventar se află și în Biblioteca Ossolinski în Lemberg MSS. No. 2915.

Prețiosul inventar făcută de Manowarda ne arată că la 1783 archiva Mitropoliei Moldovei, care se afla încă la Zolkiew, era compusă din 396 documente de la anul 1403 până la 1693. Cea mai mare parte din aceste documente erau chrisove domnesci, pe lângă cari se afla unu însemnatu număr de scrisori private ale Mitropolitului Dosoftei. Aprópe pentru toate, mai cu seamă pentru chrisove, inventariul lui Manowarda ne arată și cuprinsul destul de desvoltat spre a da o idee despre valoarea acestei colecțiuni.

Bogăția și însemnatatea acestui material istoric mău hotărîtă a me folosi de întâia ocazie spre a merge la fața locului și a cerceta dacă săru pută da de urma documentelor acestora, cu atâtă mai multă cu câtă scrisorile privitoré în specială la Dosoftei ară adăuga o mulțime de date noue la cunoșcerea vieții acestui prelat, care ocupă unu locu așa de însemnată în istoria noastră literară și cu studiarea lucrărilor căruia mă ocupamă de câțiva ani. D-lu Ministrul Instrucțiunii publice a bine-voită a mă încurajat în această hotărrire, dându-mă o însărcinare spre acestu scopă prin adresa Nr. 8850 de la 18 Iulie a. c., dându-mă în același timp și unu ajutoră pentru călătorie și autorisarea de a prezenta Onor. Academiei relaționea despre rezultatul cercetărilor, pentru ca dinsa să le folosescă cum va crede mai bine.

În călătoria întreprinsă în vacanțele de vară ale acestu anu în Galitia, mă am silită a mă folosi de puținulă timpă de care puteamă dispune spre a urmări și a lua câtă mai multe informații despre sora lucrărilor dusă de Dosoftei în Polonia, și pe de altă parte a vedé ce alte materiale istorice privitoré la Români ar fi de culesă în colecțiunile principalelor orașe ale Galitiei, Lemberg și Cracovia.

Resultatul cercetărilor făcute se cuprindă în următoarele note.

1. Documentele Mitropoliei Suciaava.

Cele 396 documente primitore la Mitropolia Sucévei, indicate în inventariul lui Manowarda, se aflau la 1783 la Zolkiew în archivul principilor Radziwil. Nică o indicațiune nu avemă despre sora loră în urma facerii aceluia inventar. Faptul însă că inventariul acesta a fost săcătă din ordinul guvernului austriac «an hohe gubernial-Anordnung» de către o persoană oficială, nasce bănuiala că documentele așa fostă luate din archivul de la Zolkiew de către statu, cu atâtă mai multă că totu cam în aceeași vreme avea familia Radziwil din Galicia a fostă secuestrată din cause politice. Celă mai probabilă lucru este că documentele mitropoliei așa fostă luate pentru secularisarea averilor mănăstiresc din Bucovina. Se scie că cu ocazia acelei secularizări documentele mănăstirilor așa fostă adunate, și său săcătă de pe ele traducerii cari se află astă-dă în «Tabla Țerei» (Landtafel) în Cernăuți; despre originale însă nu se scie încă unde se află.

Acăstă presupunere a mea să ar putea fi controlată, căutându-se dacă între traducerile de la Cernăuți se află și traducerii de pe documentele resumate de Manowarda.

Castelul de la Zolkiew este astă-dă aproape cu totul ruinat; numai o mică parte mai este în picioare și în ea se află instalată o judecătorie de ocol. Vechiul archiv alui familiei Radziwil a fostă mutată de aci și astă-dă se află la Nieswiz în Rusia (guberniul Minsk). Acestă archivă este unul din cele mai bogate archive familiare polone, cuprindându la 600.000 documente. Este foarte probabil că în acelă arhivă se voră afla multe documente primitore la istoria noastră, considerând că cu semă rolul însemnat ce a jucat multă timpă acăstă familie în istoria Poloniei și mai cu semă relațiunile ei cu Moldova și în special cu Vasilie Lupu. Este însă foarte puțină probabilă că documentele duse de Dosofteiu să fie rămasă și ele în acelă archivă.

În privința sorației acestor documente, rezultatele cercetărilor mele

aă fostă număă nisce vage informaăiună. Cercetări noue și mai amănu-
ăite voră trebui făcute spre a le găsi, dacă cumva nu aă fostă ni-
micite în multele catastrófe căă trecută peste colecăiunile de acăstă
natură în Galicia de la 1783 până astă-dă.

2. Odore de ale Mitropoliei de Suciava.

La biserica metropolitană unită Sfântu Gheorghe a Rutenilor în Lemberg și la mănăstirea Basilitanilor din Zolkiew se află o parte din odorele duse de Dosoftei în Polonia.

Prin amabilitatea Reverendissimuluă Canonicuă A. S. Petrușevică mi să arătată Mitra mitropoliei de Suciava, despre care se află dovedă scrise — după asigurarea canoniculuă Petrușevică, — că a fostă dusă de Dosoftei și apoi prin mijlocirea Mitropolitului ruténă de la Lemberg a trecută la mitropolia din acelă oraă. Din mitra veche se mai păstrăză număă crucile și florile de aură încărcate cu diamante și alte pietre prețiose. Valoarea acestora s'ară urca aprópe la 10.000 lei, după aprețierile făcute în timpă din urmă. Totuă fundulă însă a fostă înnoită, deteriorându-se celă vechiă prin usă.

În aceeaă biserică metropolitană se află o cruce de masă de aură și înfrumuseată cu frumose smaragde. Ea are o inscripăie din care se vede că a fostă făcută pentru Radu Buzescu la anulă 1603 (7111). Motivulă pentru care nu am putută copia inscripăiunea și face o descriere mai amănușă a acestei cruci se va arăta mai josă. Ea provine asemenea de la Mitropolia Sucevei, fiindă dusă totuă de Dosoftei.

La Zolkiew am ajunsă într'ună timpă nepotrivită. Tôte odorele vechi eraă împachetate într'o lada spre a fi trimise la expoziăiunea istorică și archeologică care se va deschide în acăstă lună la Leinenberg. Cu multă greutate s'a deschisă lada și am putută vedé ună Aeră care se află chiar de asupra. Tôte cele-lalte odore, cară se aflăă în ladă, nu mi-a fostă cu puină a le vedé. Aerulă însă este de o fórte mare valoare. Elă este făcută la 1428 (6936). Jură împrejură este cusută în firă o inscripăiune grecescă în care se dice că s'a făcută de Ioanuă Alexandru Voevodă în dilele Mitropolitului Moldovlahie Macarie, pe

când Alexandru celă bună avea, pe lângă doilea pomenită în inscripțunea cușută pe acestă aeră, Ilie și Marina, și pre Stefanu, despre care însă nu se pomenesce.

Este foarte probabil că chiar între cele-lalte odore ale mănăstirii de la Zolkiew, pe care nu le-am putut vedea, să se mai afle și altele duse de la Iași. Ar fi de celă mai mare interes să se cercetea expozițunea istorică din Lemberg, căci în ea se voră afla și alte multe obiecte de interes pentru noi, și poate nici odată nu se va mai prezenta ocazia ca ele să fie adunate din totă Galitia, cum voră fi în această expoziție.

3. Manuscripte duse de la Mitropolia Moldovei.

Afara de documente și odore, mitropolitul Dosofteiu a dus cu sine în Polonia mai multe manuscrise. Unele voră fi rămasă la Zolkiew împreună cu cele-lalte obiecte. Mănăstirea Basilitanilor a arsă însă cu totul pe la 1840 împreună cu biblioteca ei. Este probabil dar că o parte din manuscrisele acestea voră fi perită cu acea ocazie. Biblioteca actuală este compusă dintr-un număr foarte mic de cărți tipărite și din câteva manuscrise, dintre care două sunt duse din Moldova. Acestea sunt :

1. Un volum în 8° mare, de 129 foile, scrisă pe hârtie, întregă în limba slavonă, cu inițiale frumosă, făcute cu roșu, galben și verde la începutul fiecărui text.

Acestu volum cuprinde următoarele :

4 foile. — Муа април. кг. Сътго ѿ славнаго великомъченика Георгія творимъ вѣдѣнїе ѿ поемѣ на мѣлѣни вѣчернїи на ги възвахъ стихърыхъ гласъ въ. пѡдъ егда и въ дрѣва. —

Luna Aprilie 23. Sfintul și măritul marelui Mucenic Gheorghe facemă priveghere (denie), și cântăm la vecernia cea mică, la *Domne strigătam*, stihurile glasă 2, pe *Când de pe lemnă*.

31 foile. — На величъвъ вѣчърнїи баженъ маж. на ги възвахъ.

La vecernia cea mare *Fericitul bărbatul* pe *Domne strigătam*.

23 foī. — Месяц Июль въ. Служба стъго Іоанна новаго, На мѣсяц вѣчнини.

Luna Iunie 2. Slujba sfintului Ioan celu noī. La vecernia cea mică.

11 foī. — Честныи Параклис и съто великомъ чиникоу Георгію.

Cinstitul Paacalis alu sfintulu Ioanu Mucenicu Gheorghe.

12 foī. — Честныи Параклис сътмѣ Іоанну и новскому.

Cinstitul Paacalis alu Sfintulu Ioanu celu noī.

30 foī. — Маченіе сътго и славнаго великомъ чиника и побѣдоносца Георгія.

Martiriul Sfintulu și măritulu mare mucenicu și biruitoru Gheorghe.
18 foī. — Маченіе сътго и славнаго чиника Іоанна новаго. Иже въ вѣль градѣ мѧчишагосѧ. Эк писано Григориемъ чиномъ (sic), и презвитеромъ въ великомъ цркви молдовлахійскомъ.

Martiriul Sfintulu și măritulu mucenicu Ioanu celu noī, care s'aū muncită la Cetatea-Albă. S'aū scrisu de Grigorie monachu și presbiteru alu bisericiei celei mari a Moldo-Vlachieř.

Pe fața întâia a fóieř celeř din urmă a volumulu se află următoreea notiță :

Извѣленіемъ ѿ ца, и ек поспѣшеніемъ съна, и съврѣшеніемъ сътго да х. Начаса и съврѣшиаса сїа книга за погребо сътго и славнаго велико чиника и побѣдоносца Георгія и Іоанна новаго. Повелѣніемъ и дашиемъ прѣ ѿсвѣщенаго митрополита Кур Гедешн сѣчавскаго, и происходникъ ѿ сътаа монастыря называемаго Сѣкала. И даде ѿ въ сътаа митрополію (sic) Сѣчаву, да вѣдеть ємъ памят въ кїи Ямінь. — Въ лѣтѣ 393г мѣса юл є дни. — И исписаса потрѣжденіемъ рѣкож многого грѣшиаго Ермонахъ Феофилъ ѿ сътаа монастыря Немецкомъ. Слава съврѣшителю бѣ нашемъ въ кїи Ямінь. — Adeca :

«Cu voia Tatâlu, cu ajutorul Fiulu și cu îndeplinirea Sfintulu Duhu, s'aū începutu și s'aū săvârșită acéastă carte de cântare la mormîntulu (pogreb) măritulu mucenicu și biruitoru Gheorghie și Ioanu celu noī, cu porunca și darea

pré sfînțituluș Mitropolită Ghedeon aluș Sucevei, care-și are mătania la sfânta mănăstire care se numește Săculă. Și așa dat-o la sfânta Mitropolie Suciava, ca să-ă fie lăzii pomenire în veci. Amin. — La anulă 7163 luna Iulie 5 dîle. (1655) — Și s-aș scriși cu ostenela mâneș multă păcătosuluș ermonachuș Teofan din sfânta mănăstire a Nemțului. Mărire săvârșitoruluș Dumnezeuluș nostru în veci. Amin».

Cele 12 foi pe care se află Paraclisulă S-tuluș Ioanu celu noă așa fostă atât de desă deschise și întorse în cătu sunt cu totulă înnegrite pe margini. Aceste singuri faptă ar fi de ajunsă spre a arăta că timpă îndelungată să cetiți din acestă volumă Paraclisulă S-tuluș lângă moștele sale.

2. Alu doilea manuscrisă este unu Tetravanghelă in-folio scrisă pe hârtie, în limba slavonă, la 1570 (7078). Are portretele tus-patrui Evangeliștilor, inițiale și illuminațuni aurite la începutul fie-cărui Evangelistă. Pe fâoa dinaintea Evangheliei de la Luca, în partea din josă, se află portretul acestuia Evangelistă, iar deasupra lui următoarea notiță :

Изволенiem ѿца, и поспашенiem сна, и скршением с тго Ах. Испаса и ѿкоас схи тетрвейгль, добром помыслом и ѿскрдем къ въз, братство звягровское, и иако приготоваше ѿни начаш прѣрѣко ватис, иѣции ѿ нихъ хотѣхъ дати егдѣ доинѣкъ цѣркви. И дрѣши хотѣхъ егдѣ въздѣти доинѣхъ цѣрквахъ. Занеж вѣхъ таковое прѣрѣко ваніе междъ нихъ. Иако иѣции ѿ звяграви недадошъ въ памѧти иица ѿ сес тетрвейгль. а кын егдѣ сътворишъ ѿни тѣкъ съвѣтовашас, иако да егдѣ дадѣтъ въ нѣвѣни митрополїе соучавѣ, иакож естъ и данна, идѣж естъ и храмъ с тго и славного велико мѣнику и побѣдоносца хъсва Георгія, и Го новаго. Въ дни спдана Бого诞na въеводѣ. и при митрополитѣ кур Феофан соучавескии. и съ вѣсненiem с тни егдѣ положиша на с тѣм прѣстолѣ, въ сѣти митрополїе. И ктв въсехъшет ѿ насъ ѿ звяграк ииако прѣвратити и раздрѣшити сїе наше дааніе и токмеж, или въззати ѿ с тго храма сего, или ѿ ииѣхъ члвѣхъ, и да дадѣт егдѣ въ ииѣхъ мѣстѣхъ, тзи давѣдет проклѣт ѿ гла нашего Ісѹ Ха, и ѿ въсехъ с тихъ амьи. И на странием сѫдѣ Хъсѣ да имат тѣжъ ѿ с тго Георгія, и ѿ Го новаго. Вѣтвь зон. мѣса ген. иї.

Adeca :

«Cu voia Tatălu și cu ajutorul Fiulu și cu săvîrșirea S-tulu Duhu a scrisu și a legat cu argintu acestu sfîntu Tetravanghelu, cu bună cugetare și osîrdie cătră Dumnezeu, brésla zugravilor; și când s'a gătitu și când s'a începutu a se lega cu argintu, unii din ei voiau să-lu dee la vr'o biserică, iar alii au voită să-lu dee la alte biserici, și pentru acesta a fostu certă între ei, pentru că unii dintre zugravî n'a datu ajutoru la acestu Tetravanghelu; iar acei cari l'a făcutu s'a sfătuitu aşa că să-lu dee la noua Mitropolie din Suciava, precum l'a și datu, unde este și hramu a s-tulu și slăvitulu mare-lu mucenicu și biruitoru laudatulu Gheorghie și Ioan celu nou, în zilele Domnului Bogdanu Voevodu, fiindu Mitropolitu Kir Teofanu alu Sucevei; și cu blagoslovenia Sfinției Sale s'a pusă pre Sfintul altaru în Sfinta Mitropolie. Iar cine va voi dintre noi zugravii, sau alii omeni, alt-felu să prefacă și să strice acestă a noastră danie și tocmai, sau să-lu iee dela acelui sfîntu hramu și să-lu dee la alte locuri, să fie afurisită de Domnul Dumnezeul nostru Isus Christos și de toți sfinții, Amin, și la strașnica judecată a lui Christos Dumnezeu să aibă pără de la S-tulu Gheorghie și de la S-tulu Ioan celu nou. La anul 7078, luna Ianuarie 18.»(1)

3. În colecțiunea canonicului Petrușevici se află unu manuscrisul slavonu, cuprindendu comentariile lui Teofilactu. Pe acestu manuscrisul, scrisu în Moldova în secolul XVI, se află o notă autografă a Mitropolitului Dosofteiu, cu pecetia Mitropoliei Moldovei apăsată cu cernelă.

Alte manuscrise duse de Dosofteiu se vor fi respândită probabilu prin Galitia, unele le va fi dusă cu sine în Rusia.

Acestea sunt, Domnule Președinte, în scurtă, informațiunile ce am putut aduna despre documentele, odorele și manuscrisele duse de Mitropolitul Dosofteiu în Polonia. De odată cu adunarea loru am căutat să mă informe și despre alte materiale istorice privitore la Români cari se află în colecțiunile ce am putut cerceta, și rezultatele dobândite le însemneză în următoarele.

(1) Traducerea acestei notițe slavone o datoresc amabilității D-lor B. P. Hasdeu și A. Papadopol-Calimah, cari nu sunt în unire asupra cuvintelor *brésla zugravilor*. D-lu Papadopol-Calimah traduce братко з греко prin frații (călugări) de la (mănăstirea) Zugravu de la muntele Atos.

4. Biblioteca Ossolinski în Lemberg.

Biblioteca fundată de Ossolinski are, pe lângă cărțile tipărite, 3088 volume manuscrise, 907 documente și 2742 autografe. Cele 3088 manuscrise sunt aproape toate colecțiună de acte și documente istorice originale și copiate, mai cu seamă din secolii XVI—XVIII.

Deși oficialul bibliotecelui era în vacanță, am putut să totuști lucru cu totă comoditatea, grație amabilității D-lui Director Dr. W. Ketrzyński.

Colecțiunea manuscriselor are catalogă tipărită numai pentru numeroele 1—317. Toate volumele ulterioare nu au decât un inventar manuscris făcută forță pe scurtă, din care cu greu se poate vedea cuprinsul volumului. Eu am mărginită lucrarea mea numai la cercetarea volumelor în cari credeam că voi afla documente privitoare la istoria noastră, însemnându numai locul unde ele se află spre a se dispune apoi decopierea lor. D-lui Director a binevoie a promis că aceste copii se pot avea ușor prin mijlocirea D-sale, dându-se numai indicațiunea documentelor a căror copii se doresc.

Mss. 134. Resumat făcut de Cromer, indicând cuprinsul a 6 documente relative la alianțele lui Mircea (1389, 1391, 1403, 1411, și unul fără dată) cu regele Poloniei, și o scrisoare originală a lui Vlad «Palatini Bessarabie» etc. 1396. — S-a copiată.

Mss. 135. Resumatul altor 5 documente de aceiași natură, conform cu «Inventarium» de la 1682 publicat de Rykaczewski la Paris în 1862. — S-a copiată.

Mss. 253. Scrisoare a regelui Poloniei August II către domnul Moldovei, 13 Noiembrie 1711. În limba polonă.

Mss. 368. Mineu slavonu in-folio micu, pe lunile Ianuarie și Februarie. După nota de pe ultima pagină a fost scris la anul 1492 în țările lui Stefan cel Mare de către Isaiia taha (adecă *tachigrafă*) diac pentru Ioan Tăutul Logofetă. Iată textul acestor note :

Изволеніемъ юца, и поспѣшеніемъ сна, и сършненіемъ съго дѣха начатся исписася синь милен феврѣарь Іѡнѹ Тѣстѧ логофетъ въ дни блажестиваго [и христо]любиваго Г҃дина нашего Іѡана Стѣфана воевода синь Богдана воевода, а [р]жко мицогорѣшию Исаїа тахате диак. — Въ то же.—

(И да даде сътла мъстир....., ндеж ест храм оўспеніе Б’це. Мъса
геноар. к’е дни). (1)

Adeca :

«Cu voia Tatăluș și cu ajutorul Fiuluș și cu săvîrșirea S-tuluș Duhuș, s'a începutu și s'a scrisu acestu Mineiș pe Februarie pentru Ioanu Tăutulu logo-șetu, în dilele piuluș și iubitorulu de Christos Domnului nostru Ioanu Stefanu «Voevodu, fiulu lui Bogdanu Voevodu — iar cu mâna multu păcătosulu Isaia •tachigrafiu diacu. — La anul 7000 (1492).

«Si aă dat'o sfintei mănăstiri..., unde este hramul Adormirea Maicei Dom-nulu. Luna Ianuarie 25 dile».

Mss. 314. f. 125. O notă istorică în limba polonă privitor la istoria relațiilor Moldovei cu Polonia. Este intitulată «ex Archivis Regni Informatio», și s'a publicată de dr. L. Kubala în «Szkice historyczne» II, 273. sqq.

Mss. 642. Diplomă de la Ioanu Albert regele Poloniei, 1498, privitor la răsboiu ce a avută în Moldova. S'a publicată în «Akta grodzkie», IX, 163.

Mss. 179. Tomul XX alu vestitei colecționi cunoscută sub numele de «Acta Tomiciana». Acestu tomu este din colecționea originală și este încă netipăritu. Cuprinde documentele privitor la domnia lui Sigismundu I, pentru anul 1541.

Privitor la Români sunt alineatele și documentele următoare :

f. 15 r. Legatio... de la «Qui sit Regni Ungariae status...» până la f. 16 r. «pericula propulsanda».

f. 19 r. Sigismundu I către Paul Plotowski «Praeposito Warmensi». Alineatul «Addito Legationis...» până la f. 20 r. «...finibus regni sit metuendo».

f. 36 v. Sigismundus... Alineatul întâiū până la «non gravabimur» pe f. 37 r.

f. 101 v. Io. de Tamow Castellanus Crac. Bone Regine Polonie. — Intregu.

f. 103 r. De rebus Valachicis. — Intregu. — Ex alterius exempla... Intregu.

f. 103 v. Ut planius res intelligatur. — Intregu.

f. 120 v. — 121 r. Nova ex castris Ferdinandi Romanorum Regis. — Intregu.

f. 133 r. — 137 r. Andreas de Gorea Castellan. Posn. et Maioris Polonie Capitanus generalis Sigismundo primo regi Poloniae. — Alineatul copiatu.

f. 173 v. — 174 v. Sigismundus Rex Poloniae... Alineatul «Porro...» până la «...auxilio».

f. 177 r. Soltan Suliman... — Intregu.

f. 178 v. Sultan Soliman... — Intregu.

f. 195 r. Quae Zienowicz... — Intregu.

Mss. 178. Tomul XVII din «Acta Tomiciana». Volum copiatu; cuprinde anii 1536, 1537.

(1) Cuvintele între paranteze sunt scrise în două rânduri preste altele care au fostă sterse.

- f. 3 r. Sigismundus primus... — Intregū.
- f. 4 r. Legatio ... — Intregū.
- f. 6 r. Legatio ... — A se copia titlului intreg, apoī f. 7 r. alineatele «Discendens a regno...», «Ut ne ignoretis...», «Quod si qui...», «Verum hoc...» «Quod si soli...» și «Jam itaque tria sunt...»
- f. 9 v. Sigismundus... Intregū.
- f. 10 r. — 10 v. Sigismundus... 7 Dec. 1535. — Intregū.
- f. 15 r. Sigismundus... Intregū.
- f. 18 v. Litterae... Alineatulă «Universi et singuli...» până la «...Statuerunt et decreverunt».
- f. 20 v. — Item Valachi... Item Judei...
- f. 22 v. Legatio... Alineatulă «Est quidem sacra M-tas...»
- f. 24 r. Sigismundus priñus... — Intregū.
- f. 24 r. — 24 v. Sigismundus... — Intregū.
- f. 24 v. Ferdinandus Rex... — Intregū.
- f. 25 r. Sigismundus... — Intregū.
- f. 32 r.—v. Sigismundus... — Intregū.
- f. 49 r. Ioannes Choienski... Până în josulă pagineř.
- f. 85 r. Legatio... alineatulă «Primum etenim Valachus...»
- f. 110 v. Expeditio belli in Valachos.
- » Litterae primarum Restium.
- f. 111 r. Litterae secundarum Restium.
- f. 111 v. Litterae ad Capitaneos...
- f. 112 r. Litterae tertiarum Restium.
- f. 112 v. Constitutiones...
- f. 113 r. De profectione ad bellum.
- f. 114 r. Ordinatio...
- f. 115 v. Litterae ad Castellanos.
- f. 116 r. Sigismundus...
- » Ioannes Choienski.
- f. 117 r. — 158 v. «Conciones...» privitore la răsboiuļă cu Moldova. S'aū publicatū de Dr. W. Kętrzyński sub titlului «Stanislai Gorski Conaciones in maximo totius regni Poloniae conventu apud Leopolim de republica habitae A. D. MDCXXXVII», în tom. I din «Archivum Komisyi Historicznéj», Cracovia 1877; și s'a tipăritu separatu intr'o broșură in-8º de 87 pagine.
- f. 160 r. Gratulatio ...
- f. 161 v. Ioannes Choienski ...
- Mss. 1601.** fol. 2 v. Anno 1587... A se copia întregū.
- f. 4. v. Literae... 1586.
- Mss. 1905.** f. 34 r. Instructia P. Stephanowi Kowalskiemu sluzzememu do

Iasnie Wielmoznego Pana Mirona Bernawskiego Woiewody Ziém Moldawskiech. 1631.

f. 38 r. Copia lista od Muctara Passy.

f. 40 r. Serisore originală de la Vasilie Lupu, 21 Sept. 1645, în limba polonă, dar subscrisă de Vodă românesce cu cirilice.

f. 41 r. Forma pizisziego... Traducere polonă a unuī documentă de la Bogdan VV. din 1569.

f. 42 r. Documentă în limbă polonă privitoră la Moldova, fără titlu și dată.

f. 43 r. Instructia... 1603.

f. 45 r. Serisore originală de la Moise Movilă VV., 30 Sept. 1634. Subserire polonă. Cu pecetea mică în cernelă pusă sub iscălitură.

f. 47. Instructia vrodonem... 1603 Nov. 26.

Mss. 116. 117. Memoriale rerum gestarum in Polonia, morte Sigismundi III inchoatum et continuatum levi calamo et raptim descriptum ab Alberto Stanislaeo Radzivil, supremo cancellario magni ducatus Lithuaniae... In aceste două volume, de 316 și 216 foī, se cuprinde o copie, nu tocmai bună, a Memoriaului lui Radzivil, care e plină de date privitoră la istoria Moldovei. Elu cuprinde ani 1632 - 1655. Ar fi de celă mai mare interesă ca să se céră acelui MSS., împrumutându-se pentru cât-va timp spre a se decopia din elu toate alineatele privitoră la istoria Moldovei, căci elu este încă netipărit și nici nu sunt speranțe că se va tipări în curând. Copia bibliotecii Ossolinski, de și are multe defecte, este totuși cea mai completă din căte sunt cunoscute.

Mss. 224. Descrieră de călătorii de ale legaților sau ambasadorilor polovi trimești la Constantinopole. Trecând prin Moldova, ei descriu totuș deauna ce au vedut și dau printre acesta forte prețiose informații istorice.

Una din aceste relații de călătorie s'a publicată într-o colecțiuone sub titlul «Z podrózy Oswiecima Turcya-Francja-Niemcy-Wlochy. Wydal z rekordem Klemens Koniecki.» Lemberg 1875, in-8°, 203 pagine.

In același volum MSS. pag. 372-378 se află o copie a unuī tractată de la 1640 între Vladislaŭ IV și Sultanul İbrahim.

Mss. 2576. f. 27. Serisore lu... Lubienki. 17 Sept. 1616.

f. 34—35. Serisore originală în limba polonă de la Matei Basarab VV. București, 11 Martie 1636. E subscrisă cu litere cirilice și adresată lui Zamoiski, cancelarului Poloniei.

f. 36. Serisore originală în limba polonă de la Vasilie Lupu, Iași 22 Iulie 1639. Subscrisă cu cirile.

Mss. 3020. Copii moderne de pe documente mai vechi. Tote în limba polonă.

Pag. 46. Serisore de la Voivodul Moldovei. Iași 1572 Octobre 16.— Volumul întreg trebuie cercetat de aproape.

Mss. 3021. pag. 11. Litterae Palatini Moldaviae ad ordines R(egni) Poloniae. 1573. In limba polonă; copie ori traducere. Volumul întreg trebue de aproape cercetat.

Mss. 3022. «Eclaircissement sur la révolte des Cosaques, et sur l'irruption des Tartares en Pologne en l'année 1647», scrisă de P. Linaget și precedată de o scrisoare «A Monseigneur Seguier Chancelier de France.» E o copie modernă și cuprinde date de interes pentru istoria Moldovei. Nu sciu dacă e tipărită.

Mss. 3023. Miscellanea. Cuprinde copii moderne și extracte din documente din secolul XVII. Am copiat căteva aliniate privitore la Stefan Gheorghită și la relațiunile lui Rakoczy cu domnii țărilor române. 1658.

Autogr. 72. Scrisoare de la Constantin Movilă VV. cu data Iași 1608. In limba polonă.

Autogr. 2035. Document în limba polonă despre Petru Schiopulu. 159...

Autogr. 68. Scrisoare de la Gaspar Gratian VV. cu data Iași 16 Octobre 1619. In limba latină. Am copiat-o.

Autogr. 69. Scrisoare de la același Domn, cu data Iași 28 Octobre 1619. In limba italiană. S'a copiat.

Docum. 854. Hrisov originalu de la Stefan VV. cu data Hărău 1521 (7029), 4 Iunie. In limba slavonă pe pergamentu, cu pecetea mare suspensă.

5. Museul Ossolinski în Lemberg.

In acestu muzeu, pe lângă cunoscutul portretu al lui Ioannes Gnadus dux Valachiae (intre icone, la Nr. 331), se mai află, în colecția de arme, la nr. 1940, o sabie mare de două mâini despre care eticheta dice că a fostu a lui Tomșa VV. care a mersu cu ea în Lemberg la 1577 (?!).

6. Biblioteca Universității din Lemberg.

La 1848 vechia Universitate din Lemberg a fostu distrusă cu totalu și biblioteca ei nimicită în bombardarea orașului de către oștirile imperiale car se luptau în contra revoltaților. Biblioteca s'a refăcută în urmă, și astă-dî este fără bogată mai cu seamă în publicațiuni moderne. Colecția de manuscrise este fără mică, totuși se află

într'insa o prețiosă serie de mss. slavone de provenință moldovenescă, unele de o deosebită însemnatate. În timpul vacanțelor biblioteca era închisă și numai printr'o specială amabilitate a bibliotecarului mi-a fostă cu putință a arunca o repede ochire asupra manuscriselor și a lua în grabă scurte indicațiuni, cără voră puté servi cercetăriloră mai tînite ulteriore.

Mss. 1. A. 1. Slavonă, cuprinsulă nu l'am însemnată; cu o notă posterioară scrierii pe marginea de josă a primelor 5 foăi. Din acăstă notă se vede că mss. a fostă alău mitropolitul Anastasie Crimcovici. Nota e scrisă în dilele lui Ioană Radulă voevodă «Mihnevici» la 1618 (7126).

Mss. 1. A. 3. Tetravanghelă și Apostolă slavonă, scrisă pe pergamentă la 1615 (7123) de monachul Teofilă de la Voroneț pentru Mitropolitul Anastasie Crimcovici. Este scrisă fără frumos și plină cu ilustrații și illuminații, cără facă din acestu volum unul din cele mai prețioase monumente de caligrafie și ilustrații făcute la noă.

Mss. 1. A. 4. Faptele apostolilor și Epistolele în limba slavonă, scrise pe pergamentă. Volumă necompletă. După o notă, a fostă alău lui Paisie eromonachulă de la Homor la 1540 (7048) Iunie 27.

Mss. 1. A. 5. Apostolă slavonă scrisă pe hârtie, cu o lungă notă pe f. 488 v. de la 1598 (7106) April 14.

Mss. 1. A. 12. Slavonă, cuprinde viețile Regilor și a Episcopilor Serbiei, cu o notă la f. 248 v. de la 1574 (7083) Novembre 20, și alta dela 1588 (7096), în care se vorbesce de Petru VV. și de mănăstirea Sucevița.

Mss. 1. B. 14. Hronografă în limba română scrisă de Dimitrie Grigorovici Ipodiacaonulă, și dedicată lui Antonie Mitropolitul Sucevei. Are 354 și 54 foăi, în folio.

Mss. 1. F. 4. Viețea lui Petru cel mare, tradusă din grecescă în românescă pentru Mitropolitul Moldovei Iacob la 1753. Volumă in-folio de 103 foăi.

Mss. 1. F. 13. Cuvinte de ale sfintilor părinți. În limba slavonă, cu o notă de la 1643 (7151) Maiu 3.

Mss. 1. H. 4. Tipică slavonă scrisă în Moldova în secolul XVI, fără frumos; bine conservată și fără nică o notă.

7. Arhivul municipală alău orașului Lemberg.

Pe lângă documentele, în număr de 14, publicate de d-lă Emil Kaluzniacki în tom. VII alău colecțiunii «Akta grodzkie i ziemske»

și tipărită separată sub titlul «Dokumenta moldawskie i multanskie z Archiwum miasla Lwowa» și de d-lu Hasdeu în Arhiva istorică, se mai află încă în acestu bine conservat archiv unu însemnatu număr de documente privitore la Român și mai cu sémă la continuele relațiuni ale Moldovenilor, domn și boer, cu Galitia și în specialu cu orașul Lemberg. Timpul nu mi-a permis să cerceta mai de aproape acestu archiv; însă archivarul actualu, d-lu Widmann, a bine-voită declară că, cu cea mai mare bucurie, se pune la dispozițunea Academiei spre a cerceta și a face să se copieze pentru dinsa totale documentele privitore la Român.

8. Arhivul provincialu alu Galiciei în Lemberg.

Nu mi-a fostu cu puțină nicăi chiar a vizita acestu archiv, din caușă că atât directorul, d-lu Prof. Liske, cât și subdirectorul d-lu Prohaska, nu erau în Lemberg în timpul vacanțelor.

9. Stavropighia.

Stavropighia este o veche societate religiosă, ortodoxă până la sfârșitul secolului XVII și de atunci unită. Ea a susținutu timp de lungi secoli biserică Rutenilor din Galitia și cultura loru națională. A avutu averi fără însemnate caru aă fostu secularizate; multe din ele aă fostu datorite generosității domnilor și boerilor Moldovei. Aci era vestita tipografie de cărți slavone, din caru unu număr fără mare se cumpărau pentru bisericele românescă din Moldova și Țărăromânescă.

Biserica ruténă unită a Stavropighiei, zidită din pétră, este una din cele mai frumose din Lemberg, și până astă-dăi e cunoscută de poporul sub numele de biserică românescă «Woloska Cirkich.» La zidirea ei a contribuitu fără multă mai întâiul Constantinu Corniact, grecu din insula Creta, venită în Moldova, unde a ajunsă la mari boeri și a strînsu multe averi cu caru a trecută în Polonia. În biserică se află portretul său întregu în mărime naturală și a doi fi

ăi săi. Sub portretul bătrânlui Corniact, se află depinsă următoarea inscripție care sămănă și copiată după unu monumetn funerar,

«Hic iacet generosus dm. Constantinus Corniactus in insula Creta «Patria sua parentibus nobilitate et || potentia clarissimis natus : qui «inde in Valachiam cisalpinam veniens, et ob insignem in rebus ge- «rendis pruden || tiam, ab Alexandro principe eiusdem Valachiae pre- «fectus postea ab Augusto rege honorificentissime acce || situs cum «se suaque omnia in Poloniā contulisset ab eodem Principe in al- «bum indigenarum adscriptus tempore deinde || Stephani regis Polo- «niae officio maximo cum rei || publicae emolumento, perfunctus es- «set ; plurimis eidem rei publicae, officiis || praestitis tandem hic in «Russia uxore ex nobilissima familia ducta ex eadem utriusque «sexus natis susceptis, || diem extremum obiit. Vixit annos 86, de- «cessit I^{ma} Augusti Anno 1603^{io}.»

Miron Barnovski Vodă a datu ajutorul său spre a se termina biserică. În lăuntruul bisericei, dea drépta și dea stânga ușei principale se află următoarea inscripție săpată în relief pe pietră la 1629 :

d'a stânga : **ТВОІ Є ТВОІХ ТЕБѢ ЦРУ Х҃Е РАБЪ ТВОИ МІРОНЬ
БЕРЪНЯКЪСКІЙ ВСІЕВОДА МОЛДОВЛЯХІЯ,**
СЪЕЕРШЕНІЄ ХРАМЯ СЕГО ЛЮБЕЗНѢ ПРИНОСИТЬ

d'a drépta : **ПРЯЙМІ УБО МЛСТИВНѢ, РАСПНІЙ СА ПЛОТЮ
І СЕ СЛОВЕ ГЖІЙ : Й ВСІХ КТУТОРЗЕ СТИ
ХРАМ СЕЙ ІЛЮДИ, СЛОВЕРІА ІЗБЯКІ :**

[РОК. A. X. K. 8.

Adecă :

«Ale tale dintru ale tale tie, împărate Christose, robul tău Miron Barnavski Voevodul Moldovlachiei, sfîrșitul acestuia hram cu dragoste aduce;

«Primesee dar cu milostivire Tu, care te-ai răstignit cu trupul, Isuse cu-vîntule a lui Dumneadeu ; și pe loți cititorii s-tulu hramului acestuia și pe popor măntuesce-î de credință rea. Anul 1629».

In secolul XVI Alexandru Lăpușneanul și Movilescu au făcutu Stavropighie multe daruri, și în archiva ei se păstrează până astăzi chrisóvele domnesci. O parte din aceste chrisóve au fost publicate de canoniciul A. S. Petrușevici în calendarele anuale ale Stavro-

pighieř intitulate Временникъ Института Ставропигийского, pe 1881 și urm. Nu am putută vedé colecțiunea acestoră chrisóve și lău note despre ele, pentru că actualulă directoră saă președinte ală Stavropighiei, D lă Prof. Șaranevici, în a căruă îngrijire se află odorele și documentele cele mai prețiose, lipsia pentru timpulă vacanțelor din Lemberg. Totu din acea caușă nu am putută vedé odórăle bisericești și nică colecțiunea de cărți vechi și manuscrise, puțină numărătoare, după cum mi s'a spusă.

In cancelaria Stavropighiei am vădută, într'ună dulapă închisă, ună patrachiră cu următoră inscripționă cusută la marginea din josă cu firă de argintă pe catifea roșie:

† СЪ ЕПИТРАХИЛЬ, СЪТВОРИ
ІѠ ВЯСИЛІЕ БОИБОДЯ, ГОСПОДЯРЪ
ЗЕМЛИ МОЛДАЙСКОИ. В АТСО. ,зрна.

«Acestă patrachiră lău făcută Ion Vasile Voievod, Domnă ală țerei Moldove-nesci, la anulă 7151 (1643).»

Totu în cancelaria Stavropighiei mi s'a arătată ună pachetă în care se păstrăză scrisorile de la domniști și boeriști moldoveni. In acestă pachetă se află următoarele scrisori despre cară am luată sărăpe repede însemnare :

17 de la Alexandru Lăpușnău, 1558-1566. S'aă publicată de canoniciul Petrușevici în Calendarulă citată.

2 de la Petru Șchiopulu din 1590, publicate în același Calendar.

13 de la Lucaș Stroici, 1590-1603 ; autografe afară de cele de la 1590 dec. 16 și 1606 mai 10, cară sunt scrise de altă mână și numai subscrise de Stroici.

15 de la Ieremie Movilă VV., 1598-1605, publicate în Calendar.

9 de la Elisaveta Movilă, Dómna luă Ieremia VV., 1604-1632.

1 de la Isaia Balica, 1606 Mai 5.

1 de la Simeon Movilă VV. 1607.

3 de la Constantină Movilă VV. 1610-1611.

1 de la Marin Zlojen (?) . . . «postelnică moldovenescă,» 1614.

1 de la Margareta Moghila, Dómna Moldovei, 1614,

1 de la Radulă VV. Mold. 1627.

2 de la Miron Barnovski VV. 1627 și 1629.

1 de la Visilie Lupu VV. 1641.

5 de la Moise Movila VV. 1651-1661.

2 de la Ana Movilésca Potocka, Dómna Moldovei, 1664.

1 de la Ioap Duca VV. 1664.

1 de la Constantin Duca VV. 1694.

Peste totu 76 documente, dintre cari, pe cătu sciș ești, numai cele

17 de la Alexandru Lăpușneanu, 2 de la Petru Schiopulu și 15 de la Ieremia VV. sunt publicate.

10. Colecțiunile Canonicului Petrușevici.

Canonicul A. S. Petrușevici a strinsu, în continuale sale cercetări, o fără bogată bibliotecă de cărți vechi și noi privitore mai cu seamă la istoria națiunii sale rutene, la istoria Galiciei și a țărilor din juru. Țările Române, și mai alesu Moldova, au fost studiate cu multu interesu de venerabilul canonic de la Lemberg, și deacea, în cercetările sale și în studiile numéróse istorice și filologice publicate de D-sa, România ocupă un locu fără însemnatu. Biblioteca adunată a dăruit-o întrégă «Casei naționale» a Rutenilor, însemnată instițiuționelor loru națională, instalată în zidirea vechei universități. O parte mare din bibliotecă s-a și predat.

Intre cărțile canonicului Petrușevici am vădutu, pe lângă manuscrisul slavonu cu nota autografă a lui Dosofteiu, despre care am vorbitu mai susu, și pe lângă mai multe cărți românescă și slavone tipărite în secolul XVII în țările române, unu prețiosu MSS. slavonu in-folio, scrisu pe hârtie și fără bine conservat, cuprinđendu unu corp de Pravile. Volumul a fostu scrisu, după cum se vede din nota finală, la anul 1606 (7114) Maiu 1 pentru Ieremia Moghila VV. la mănăstirea Sucevița.

Din lucrările sale publicate, din cari mai avea exemplare disponibile, canonicul Petrușevici a binevoită a-mi da din toate căte unu exemplarul pentru biblioteca Academiei. Am onore a le înainta deodată cu acéstă relaționu.

Dintre lucrările sale încă netipărite voi aminti dicționarul etimo-

logico-istorică alături numelor topografice din Rusia sudică, Galicia, Polonia, Moravia, Bohemia, Terile române și terile sud-slavice. Lucrarea este unu colosă, care tipărește ară formă celu puțină 10-12 volume mari în 4°; din acăstă cauză nici nu se poate prevede și speră în curindă tipărirea ei. Pentru noi, pentru istoria limbii și a națiunii în general, însemnatatea sără mare a acestei lucrări se poate vedea numai din cuprinsul său pe scurtă cum l-am însemnat, sciul fiind ce însemnatate mare are toponimia în cercetările istorice asupra vechei epoci a nației noastre.

De o specială însemnatate pentru noi este o altă colecție a aelui și venerabil canonici. În multele sale călătorii prin Galicia și Bucovina, a vizitat aproape toate bisericile și mănăstirile, decopând totu felul de inscripții, de pe morminte, de pe petrite comemorative pentru fondarea bisericilor, de pe vestimentele bisericesci și de pe totu felul de odoră; deasemenea notele din toate cărțile tipărite și din M-sele cari i-a ajunsă în mână în lungile sale peregrinații. În acest mod a adunat unu număr sără mare de astfel de copii cari toate sunt sără prețiose documente istorice și literare. Cele privite la Moldova și la România în general le-a orinduit deosebit în ordine cronologică. Este o bogată colecție începând din secolul XIV și până în XVIII, care tipărește ară formă unu mare volum și ne-ară da unu neprețuit material istoric. În acăstă colecție s'a introdusă și inscripția de pe crucea lui Radu Buzescu, despre care am vorbit mai sus, precum și notele de pe mai multe M-se ale sale proprii, din care cauză e să nu le-am decopiat. Canonicul Petrușevici e sără dispusă a tipări colecția sa privite la România, dar cause materiale îl împiedecă deocamdată.

11. Biblioteca Universității Jagelonice în Cracovia.

Biblioteca veche și vestică Universitate Jagelonice este cea mai mare dintre toate bibliotecele Galicie. Pe lângă circa 200,000 volume tipărite și unu considerabil număr de câteva sute de incunabule, ea mai posedă o colecție de 4176 volume manuscrise. Unu in-

semnată numără din ele cuprindă materiale istorice ; cele mai multe însă sunt codice de autoră vechi bisericescă și profană rămase din timpurile vechi universității de la secolul XIV încocă. Acăstă însemnată colecțiune de M-se poate fi acum cu ușurință cercetată și cunoscută, cu ajutorul catalogului descriptiv și analitic lucrată de D-lu Dr. W. Wislocki, Custos ală Bibliotecei, și publicată, între ani 1877-1881, cu ajutorul Academiei din Cracovia.

Documentele privitore la Români pe cără le-am cercetată și despre cără am luată note sunt următoarele.

Mss. 43. Copii de documente.

f. 120. Literae Pochtmis (potentissimi ?) Gierei Galga ad Reg. M tem ; dimpreună cu alte două scrisori care urmăză.

f. 1. Literae fidei ad Imperatorem Andreae Debnin Opalinski. 1601 Martie 28, Varșovia.

f. 2. Legatio ad eundem.

— Responsum ad literas.

— Responsum ad legationem (până la vorbele... «idoneum et oportunum fore.»)

— Praescriptum legationis... (până la «in Lithuania sistendum curet.»)

f. 23 v. Imperatoris Romanorum de Valachia . . .

Responsum Regiae Ma-tis. 1602.

f. 103. v. Scrisore de la Chidir Basze. (1603)

f. 105. Responsum ad literas.

f. 124. Imperatoris de Radulio Valachiae Palatino (20 dec. 1603).

— Responsum Regiae M-tis (20 jan. 1604).

f. 125. Turcarum imperatoris per Imbraimum Czausium.

— Responsum Regiae M-tis (28 Nov. 1603)

f. 138. Imperatoris Turcarum per Mechmet Czausium missae.

— Vesiri Bassae per eundem missae.

— Responsum Regiae M-tis (29 Maiu 1603).

— Literae Moysis Siculi.

f. 142 v. Literae Transylvanorum ex Nandor Alba ad Regiam M-tem (13 Ianuarie 1604).

— Responsum Regiae M-tis.

— De Transylvanis ad Caesarem (24 Maiu 1604).

Mss. 49. f. 52. Copia scrisorii Voevodulu Cracovie către K. 1644. Cu două «Ceduly» lipite pe dos.

f. 113. Scrisore de la Mihael Meger(?). 1647 Febr. 17.

- f. 114. Alta de același.
 f. 115. Instructia . . .
 f. 125. Scrisore de la Mihail Meger (?), 4 Martie 1647.
 f. 127. Alta de același.
 f. 133.135. de același.
 f. 137. Scrisore de la Gherei Chan (trad. pol.) 1647.
- Mss. 211.** f. 417-420. Relația lui Alexandru Chocimirski de la 14 Sept. 1627.
 f. 423. și urm. Scrisori de la Barnovski VV. către St. Chmielecki, cu data 14 Sept. 1627, dōue de la 15 Oct. 1627, 10 Nov. 1627, 16 Nov. 1627.
 f. 435. Scrisore a cancelarului St. Zolkievski. 24 Sept. 1620.
 f. 443 sqq. Scrisoră de la Barnovski VV. 4 Julie 1627, trei dela 17 Julie 1627.
 f. 453. Documentă despre Barnovski. 23 Julie 1627.
 f. 454. Documentă despre Barnovski.
 f. 456. Scrisore de la Barnovski VV. 23 Julie 1627.
 f. 458. Puncta...
 f. 460. Despre afacerile moldovenesci.
 f. 461. Instructia...
 f. 463. Relatia . . . A se copia tōte până la f. 474.
 ff. 479. 481. 483-484. Alte documente de copiată.
- Mss. 1114.** Scrisoarea Sultanului cătră Regele Polonieř (1594) și respunsul Regelui.
- Mss. 1151.** Scrisori originale cătră Regele Ioan Sobieski :
- f. 4. Scrisoarea de la Castelanul Helmki (?).
 ff. 12, 15, 16, 74. Scrisori dela Alexandru Balaban. Iaši 12 Aug., 4 Octobre, 11 Aug., 1881.
 f. 75. Scrisore dela Alexandru Buhuș Hatman. Iaši 20 Iunie 1681.
 f. 76. » » » Stefan.... 9 Iunie 1681.
- Mss. 2906.** pag. 303. Actio deliberativa de Ivonia Duce Valachiae, Turcae rebelle, Polonis addicto. (9 foi).
- Mss. 5.** f. 31. Scrisore în limba polonă despre Tomșa VV. iscălită : «Balșe logofetă și Nicoară Spătaru.
- f. 931. Votum....
- Mss. 114.** f. 104—112 r. Salvus conductus ... Stephani. — Homagium Palatini Valachiae.... (1485).
- f. 115. Foedus Turcicum....
 f. 116 v. Foedus cum Caesare Turcarum. 1554.
 f. 119 v. Contenta Pactorum cum Turcarum Imperatore. 1568.
 f. 122 v. Foedus Turcicum 1565.
 f. 126. Exemplum pactorum Turcarum Imperatoris, 1565.

Mss. 102. pag. 9—13. Anno Domini 1600. Scrisoarea lui Ioanu Zamoiski cǎtră Mihaiu Vitezulu.

p. 322—392. Note cronologice, în caru se află multe date privitore la istoria Moldovei, de la începutulu secol. XVII.

p. 464—475. Confederatia de la Hotinu, în care a intratu și Tomșa VV. Mold. 1612.

p. 505—507. Documente ce sunt a se copia.

p. 517—524. «Votum» alu lui Stanislau Zolkiewski.

p. 535—538. Copia unei scrisorii a lui Jaikowski. 1620.

p. 541—555. Documente privitore la cele petrecute între aniu 1622 și 1623.

p. 585—588. Scrisore de la Constantinopole. 1624.

p. 557—561. Unu jurnalu despre întimplări din 1621.

p. 1117. Scrisoarea lui Barnovski Vodă cǎtră Lubomirski. 3 Iulie 1629.

Mss. 166. Scrisorii și alte documente din sec. XVI și XVII. Copiii.

f. 41. Scrisoarea lui Jaikowski, 20 Octobre 1620.

f. 143. Scrisore a lui Otwinowski. 6 Aprilie 1620.

f. 147. Sigismund III.... 1620.

f. 179. Despre Turciu și Tătariu.

f. 249. Witanie Krola.... 1626.

f. 253. Gavrilu Batori.... 1626.

Mss. 175. Copiii de documente din anulu 1552. Volumulu a aparținutu biblioteciei regale. Se află într-însulu 10 documente privitore la Românu și în specialu la Moldova, care sunt publicate în «Scriptores rerum Polonicarum.»

f. 330—382 cuprindu copiii de documente relative la relaționile cu Turciu și cu Tătariu în anulu 1558.

Mss. 2906. Copiii.

f. 303—376. Actio deliberativa de Ivonia Duce Valachiae Turcae Rebelle Polonis addicto.

Mss. 3729 vol. II.

f. 7. Scrisoarea lui Stefanu Batori Regele Polonieu cǎtră Petru Schiopulu. 4 Aprilie 1583. Copiatu.

12. Biblioteca Principelui Czartoryski în Cracovia.

Bogatele colecționări ale familiei Czartoryski au fost fundate de abia spre sfârșitulu secolului trecutu și s'au înăvălitu multă în secolul nostru. Astăldi aceste colecționări sunt forte însemnate atât prin bogăția materialelor adunate câtă și prin valoarea loru științifică. Museulu și biblioteca Czartoryski sunt instalate de câțiva ani

Intr'unu frumosu localu construitu anume pentru ele. Biblioteca este bogată mai cu sémă în cărți tipărite privitore la istoria Polonie.

Colecțiunea de manuscrise este compusă din 3961 volume, cari aprópe tóte cuprindu materiale istorice, colecțiună de documente, originale sau copii, pentru secoli XIV—XIX. In acésta bibliotecă se află vestita colecțiune de documente adunată sub directiunea lui Naruszewicz și compusă din peste 220 volume în folio. Materialul cuprinsu în acésta colecțiune este enorm; elu a fostu adunată în specialu pentru istoria Polonie, dar unu mare număr de documente privescu și istoria țerilor române și mai cu sémă a Moldovei. Volumele lui Naruszewicz au fostu cercetate numai odată pentru istoria nôstră, de cătră D-lu Hasdeu. D-sa a decopiatu tóte documentele privitore la Români până la Mihaiu Vitezulu exclusiv. Ar fi de cea mai mare însemnatate a se dispune continuarea cercetării acestei colecțiuni și decopiarea tuturor documentelor privitore la istoria Românilor cari se voru mai afla într'insa.

Colecțiunea de Msse a acestei biblioteci are numai unu catalogu scrisu, unu inventarău, de fóre puținu ajutoru pentru cercetări, fiindu că într'insulă se indică în modu fóre vagu și necompletu cuprinsul volumelor. Din acésta caușa cercetarea loru cere fóre multu timpu. Cetindu catalogulă intregu, am notată 226 volume (afară de Mssele lui Naruszewicz), în cari mi s'a părută că s'ar putea afla documente privitore la Români, tóte înainte de secolul XVIII. Dintre acestea am cercetată 60 volume. Resfoindu cu deamărunțulă acele volume, în multe din ele nu am aflată nimicu privitoru la istoria nôstră. Acestu rezultatul are totuși folosul că scimă cari sunt volumele în cari nu mai avemă de căutat și prin acésta se va cruța timpulă cercetărilor ulterioare.

Mss. 1348. Manuscrisă completă alu cunoscutulu poemă despre Moldova, scrisă de Mironu Costinu la 1684. Foile 1—3 cuprindu dedicarea cătră Ioanu III Regele Polonie; 17 foî următoare: poemulă în trei cânturi; alte 6 foî despre Metropolitul, Episcopii și boeriile Moldovei.

Mss. 307. f. 205. Scrisoare de la Radu VV. Domnulă Țerei Românesci (1567). cătră Regele Polonie Sigismundu Augustu, scrisă în limba slavonă, fără dată.

- f. 309. Scrisoarea lui Mehmet Paşa (1584) către Regele Polonieř.
- Mss. 309.** ff. 75, 76. Scrisoarea lui Andrei Taranowski de la Constantino-pole. 6 Ianuarie 1575.
- p. 231. Acta quaedam comitiorum (1585).
- p. 233. Externa.
- p. 283. Alineatū privitorū la Bogdanu VV. Mold.
- Mss. 310.** p. 132—139. Scrisoarea lui Stefanu Batori către Cromer despre Tatarī. 1583 Ianuarie 13.
- pp. 157 și 159. Scrisori de la același către Cromer asupra aceluiași subiectu.
- pp. 304—305. Copia listu....
- Mss. 330.** Rudolphii II Imperatoris Epistolae ad diversos negotia publica spectantes ab Anno 1589 ad Annum 1595. Copii moderne.
- Mss. 340.** Documentele de pe foile 110—112, 116—117, 118—119 (1590, 1589) sunt a se copia.
- f. 144. Scrisoarea lui Heder Paşa către Ioanu Zamoiski, 1598 Aprilie 10.
- f. 148. Scrisoarea unu Beglerbeg.
- f. 150. Scrisoarea lui Zamoiski, 1589 Sept. 27.
- f. 152. Scrisoare de la Zamoiski către senatori. 16 Octobre 1589.
- Mss. 342.** Acta sub Sigism. III. ab A. 1600 ad A. 1611. Tom. II.
- p. 23—26. Scrisoare adresată Regelui Polonieř despre afacerile Moldovei și despre Stroici logofetă. 1603 Aug. 1.
- p. 195. Scrisoare de la 1606 Ianuarie 26 despre afacerile Moldovei.
- Mss. 332.** Commissio Cracoviae celebrata Anno Domini 1596 cum commissariis Caesareis de Societate armorum contra Turcas.—Chronologia comitiorum regni Poloniae anno MDXCVII Varsaviae celebratarum.
- Mss. 396.** Documente originale din anii 1282—1669. Volum nepaginat. Scrisoare de la Gheorghe Stefanu VV. Mold. Iași 26 Maiu 1655.
- Mss. 398.** Documente din timpul lui Wladislaŭ IV și Ioanu Kazimir. Copii. f. 3. Scrisoare de la Chmielnicki despre Domnul Moldovei.
- Mss. 1107.** Cuprinsul documentelor privitore la țările române, cari se aflau în archivul regal al Polonieř. Acestă cuprinsu e scrisu de mâna lui Cromer și cuprinde 150 documente, dintre cari la unele cuprinsul ocupă 1, 2 sau chiar 3 pagine. Documentele privitore la Moldova, Tera Românescă și ceteva privitore la Turcia ocupă 152 pagine.
- Mss. 402.** Volum de 745 pagine, compusu întregu din scrisori originale.
- p. 313. Scrisoare de la Gheorghe Stefanu VV. Mold. 13 Dec. 1657, Iași.
- Mss. 408.** Documente din anii 1571—1677. Copii.
- f. 159. Scrisoarea lui Ioanu Kazimir către Vizirul. 1667 Febr. 18.
- f. 160. Scrisoarea primatului Regatului Polonieř către guvernatorul Stetinului «In causa Palatini Moldaviae».

- f. 183 r. «Pacta» cu Impăratul Turcilor. Anno Domini 1672.
- f. 186 v. Scrisori de la Sultan și Vizir către regele Polonie.
- f. 188. Aprobarea pactului Turcilor, 1667.
- f. 191. Scrisori de la Hanul Crimului și de la Sultan, 1673.
- Mss. 428.** Serisore de la Impăratul Leopold către Sobieski, 10 Mai 1684.
- Mss. 423.** p. 531. Copia respunsului către Domnul Terei Românesci. 21 Iunie 1676.
- p. 335. Responsu... 2 Iulie 1676.
- Mss. 421:** Copii.
- f. 124. Scrisore a lui Ioan Sobiecki.
- Mss. 422.** Documente de la Ioan III, 1687 și 1688. Copii. Aprópe întregu volumul e compus din documente privitore la incursiunile lui Sobieski în Moldova.
- Mss. 616.** Acte relative la afacerile turcescă, 1542—1733.
- ff. 114 — 135. Călătoria unui ambasador polon trimis la Constantinopol la 1619. Vorbindu despre trecerea lui prin Moldova la mergere și întorcere, dă multe informații despre starea acestei țări și despre primirile ce i s-au făcut.
- f. 138. Scrisoarea lui Vladislau IV către Sultanul, 30 Nov. 1633.
- f. 140. Scrisoarea același către Sultan 1634.
- ff. 307—324. Relație despre evacuarea Camenicei la 1699.
- f. 288. Delimitatio inter Polones et Turcas (de 14 9-bre 1699 nel 14 8-bre 1703).
- f. 293. Documentu despre delimitarea între Polonia și Turcia și despre granițele Moldovei. 14 Octobre 1703.
- f. 334. Altă relație despre aceeași delimitare. 1703.
- f. 344. Despre altă delimitare între Polonia și Moldova. 1711.
- f. 391—400. Cinci scrisori de la I. Grigorie Ghica, 1732, 1733, și trei răpuneri către el.
- Mss. 1594.** Scrisori originale din anii 1337—1520.
- Epistolă dela 1503 de la Ioan de Lasco către Episcopul «Warmiensis».
- Mss. 1598.** Scrisori originale, 1541—1548.
- Scrisore de la Petru Porembski către «Petro Eppo Greznensi», cu data Alba Iulia 2 Octobre 1542, despre Petru VV. (4 foi).
  - Scrisore de la Petru VV. cu data Sucéva 1542.
  - Altă serisore de la același Petru Porembski cu data 31 Octobre 1542.
- Mss. 1627.** Copii de documente din sec. XVI și începutul sec. XVII.
- f. 32 v. Responsum legationis a Rodolfo Imperatore datum Andreae Buin Opalinsky, 3 Iunii 1601. — De la f. 33 r. «Quod de Michaele Valachiae...» până la f. 39 v.
- ff. 41, 42. Două scrisori de la Sigismund Regele Polonie despre pretențiuni față cu Moldova.
- Mss. 1631.** Scrisori originale din anii 1573—1616.

- Cătră finele volumulu: Copia unei scrisor̃ de la Soroca, 12 Iunie 1614.
 Scrisore de la Stanislau Zolkiewski, 12 Maiu 1615.
 Cedula z listu Hospodara Woloskiego do P. Hetman....
- Mss. 1662.** Documente de la Sigismund III până la Ioan III. Copii.
 p. 54—57. Copia unei scrisor̃ de la Sultanul cătră Regele Polonie, 1617.
 Se vorbesce în ea despre Ureche, boer moldovén̄u.
 p. 63—75. Scrisore de la Skender pașa cătră Zolkiewski Hatmanul̄.
- Mss. 1644.** Documente din timpul lui Sigismund III. Copii.
 p. 82—138. Scrisorea către Hatmanul̄ Radziwil. La pag. 85 vorbesce «de infausta strage Valachica;» scurtă alineată despre Moldova.
 p. 139. Scrisore de la Sultanul̄, 1617.
 p. 168. Scrisore de la Sultanul̄, 1613.

13. Cărți cumpărate.

Pe lângă cărțile dăruite de venerabilul cōnonic A. S. Petrușevici, despre car̄ am vorbitu mai susu în punctul 10 alăt̄ acestei relaționu, am onore a prezenta pentru biblioteca Academiē următoarele căr̄i procurate de mine în acéstă călătorie :

Dicționarul limbē polone de Linde, 6 vol. in 4°.

Catalogul manuscriselor bibliotecei Ossolinski redactat̄ de directorul ei D-lu Dr. W. Kętrzyński, volumul 1 și întâia jumătate a vol. II, cât s'a publicat̄ până acumă.

Catalogul manuscriselor bibliotecei Universității Jagelonice în 2 volume, redactat̄ de custodele ei, d-lu Dr. W. Wislocki.

Schițe istorice de dr. L. Kubala, 2 volume, în car̄ se află multe păr̄i privitive la istoria Moldovei.

Calendarele Institutului Stavropighia pe 1874, 1875, 1878, 1880, 1881, 1885, în car̄ se află documente și studii privitive la ajutórele primite de Ruteni de la Domnii Moldovei pentru bisericile loru.

Rumunia, Lemberg 1874. Scriere anonimă asupra trecutulu și viitorulu României.

Lexicon linguae sloveniae veteris dialecti de F. Miklosich, ediționea 1, de la 1850.

Descriere istorică și statistică a bibliotecelor și archivelor publice și private din Polonia de Fr. Radziszewski.

O fórte interesantă broșură, pe cât sci necunoscută, relativă la Mihaiu Vitezul și intitulată «Gratiae Deo actae ab ecclesia pro victoria ex Michaele multano parta,» tipărită în Polonia, fără indicarea locului, la anul̄ 1601.

14. Conclusiună.

In aceste note scurte și fără repede luate constă, Domnule Președinte, rezultatul excursiunii mele în Galitia. Așa cum sunt notele mele aă o valoare fără relativă. Timpul puținu de care dispuneam și materialul colosalu câtă îmă sta dinainte m'a împedecat să de a copia mai multe din prețiosele documente căte mi-aă trăcutu prin mâna resfoindu volumele bibliotecelor din Lemberg și Cracovia. Eram convinsu de altu-fel că mai bine ară fi să însemneză numai locurile anume unde se află documente privitor la istoria noastră și apoi fără ușor să se va puteă mijloci decopierea loru de către persoane din localitate și cu cheltueli relativu mici. Notele mele sunt luate în acestu sens și spre acestu scop. Onor. Academie va dispune cum va crede mai bine. Eu amintesc numai că persoanele din direcțiunile bibliotecelor și archivelor visitate au primit cu multă bună-voință cereră făcute de mine în acestu sens sub reserva ulteriorelor hotărâri ale Academiei.

D-lu Bibliotecară de la Ossolinski m'a însărcinat să face Onor. Academiei propunerea de a trimite Institutului Ossolinski publicările sale în schimb pentru cele publicate de elu. Acestă instituție posedă, pe lângă bibliotecă și muzeu, și o tipografie în care se imprimă în continuu mai alesă publicaționă istorică.

Canonicul A. S. Petrușevici din Lemberg m'a însărcinat de a semenea a propune Academiei să-i dea un ajutor de 1000 florini pentru tipărirea notelor privitor la istoria Românilor, despre care am vorbitu mai susu.

Terminându acăstă relaționă, îmă permit să atragă atenționea Onor. Academiei asupra cercetărilor cară ară fi de făcută în colecțiunile Galiciei pentru istoria noastră. Colecțiunile din Lemberg, Cracovia și alte orașe mai mici ale Galiciei posedă un colosal material istoric privitor la Români. Acestă materialu se află însă împrăștiată între colecțiuni mari de documente privitor la istoria Poloniei, așa în cît cercetarea lui sistematică ară cere timp fără îndelungat și

mijloce însemnate pentru pregătirea copiilor. Cea mai mare parte, aprópe tóte documentele din aceste colecționi, și în specialu pentru secolii XVI, XVII și XVIII, sunt scrise în limba polonă. Din acésta caușă cercetarea completă, și aşa dicendu definitivă a colecțunilor Poloniei pentru istoria nôstră, nu pote fi făcută de cătu de persoane cari să aibă solide cunoșințe de istoria Românilor și să posedă perfectu limba polonă, avându în același timp și deprindere la cetirea textelor polone vechi. Convingerea mea este că numai o cercetare făcută în aceste condițuni poate aduna totu materialul istoricu coprinsu în acele bogate colecțuni; prin acésta istorie nôstre s'ară deschide unu orizon de o bogătie nemărginită, care până astă-dî este încă forte puținu cunoscutu.

Bucurescî, 10 Octombrie, 1885.

